

Рома – зовсім не Рим

Лариса Наумова

«Рома»

Сценарист, режисер, оператор: Альфонсо Куарон
Художник: Еухеніо Кабальєро
У ролях: Яліца Апарісіо, Маріна Де Тавіра, Дієго Кортіна Отрі та ін.
Продюсери: Ніколас Селіс, Альфонсо Куарон, Габрієла Родрігес
Мексика, 2018

Кадр з фільму «Рома». Режисер Альфонсо Куарон. Мексика, 2018.

Рома – це зовсім не Рим, як хибно видається з самого початку. Рома – це скорочена назва району одного з найбільших міст світу, мегаполісу Мехіко, столиці Мексики. Точніше, район називається Colonia Roma, або скорочено La Roma. Алюзії, які дає назва фільму, здаються не випадковими. Рим – велике, старе європейське місто, задане назвою фільму, постійно присутнє на підсвідомому рівні уваги. Всі ці моменти важливі для розуміння фільму Альфонсо Куарона. У ньому події відбуваються фактично в одному районі, очевидно, рідному й дорогому для автора. Він, як режисер, сценарист, оператор і продюсер, максимально точно фіксує своє бачення цього місця і, зрештою, незважаючи на тотальне авторство (а, можливо, завдяки йому), фільм вийшов тонкий, чуттєвий, емоційний, глибокий... і відвертий.

Великий професійний успіх стрічки підтверджують численні нагороди¹. Серед найбільших: «Золотий лев» Венеційського МКФ, премія Спільноти кінокритиків Нью-Йорка за кращий фільм, режисуру та операторську роботу, «Золотий глобус» за кращий фільм, режисуру та сценарій, премія *BAFTA* за найкращий неангломовний фільм, режисуру та операторську роботу, «Оскар» за найкращий фільм іноземною мовою, найкращі режисерську та операторську роботи. Отже, це помітна подія.

Чорно-білим стриманим візуальним стилем автор звертається до екранної естетики 1970-х, часу, відтвореного в стрічці. Цей час обрано не випадково. Масштабні історичні події стають побутовою, та не ординарною, декорацією до розгортання дії фільму, де доля героїв цікавить глядачів, зрозуміло, більше, ніж та декорація. Та все ж 1971 рік запам'ятовується жителям Мексики під знаком «Різанини Тіла Христового» (ісп. *Matanza del Jueves de Corpus*), відомого і як «Яструбине заворушення», назване так через участь гру-

пи солдатів елітної мексиканської армії «яструбів» у придушенні виступу. 10 червня 1971 року, в день фестивалю Свята Тіла і Крові Христових, під час війни у Мексиці, відбулося масове вбивство студентів-демонстрантів у Мехіко (близько 120 протестувальників). Та крові у фільмі фактично немає, як і немає сцен насильства й жорстокості.

Герої бачать у вікно меблевого магазину колони демонстрантів, що перестають рухатися вперед і хаотично кидаються врозтіч. Цей рух схожий на потік бурхливої річки, безладний і приголомшливий біг багатьох людей. Це як буремні прояви життя, які не стосуються героїв, аж поки ті не побачать їх через шибку, аж поки безнадійна пара протестувальників, шукаючи порятунку, не влетить у магазин. За ними ввірвуться переслідувачі. І станеться убивство молодого хлопця, якого оплакуватиме його дівчина. А далі – вулиця, де ця хвиля вже спала, і знову, вже інша молода особа з пораненням на руках... Саме ці події провокують передчасні пологи героїні, що починаються серед заворушення, тривають у міському заторі і продовжуються в лікарні... І знову – звичний плин, звичне довкілля.

Фільм – послідовна, фактично поденна оповідь про життя небідної мексиканської родини. Камера займає дещо відсторонений, якийсь максимально об'єктивний кут зору, коли події і герої розглядаються без видимого наближення до них, навіть дещо холодно-відсторонено. Скромним центром оповіді, героїнею стрічки, поступово стає Клео² – служниця, яка приходить працювати в родину. Вона індіанського походження (не мексиканка), що, певно, обмежує її можливості, і робота служницею в такій родині – це для

¹ Фактично за кількістю здобутих престижних відзнак фільм «Рома» перевершив усі попередні режисерські роботи Альфонсо Куарона.

² Роль Клео виконала непрофесійна акторка Яліца Апарісіо. За цю роль вона була номінована на «Оскар» за «найкращу жіночу роль», а також отримала номінації в цій категорії на преміях Асоціації кінокритиків Чикаго, кінопремії «Вибір критиків», «Голлівудської кінопремії», «Готем», «Об'єднання кінокритиків Сан-Франциско», «Супутник» та «Об'єднання кінокритиків-жінок», а також визнання від «Time» та «The New York Times». Вірогідно, що з фільму «Рома» розпочалася її акторська кар'єра.

неї хороша кар'єра. Дівчина задоволена своїм життям, їй подобається працювати, вона поступово пристосовується до тутешніх умов і стає частиною великої родини. Діти її люблять, з господинею налагоджуються доброзичливі стосунки.

Простір вітальні, хвіртка і невелике подвір'я, родинні розмови в кімнаті, дитячі голоси, білизна: брудна і випрана, овочі на кухні, собака у дворі, машина, що в'їжджає у двір. Кожного дня, знову й знову. Життя як цикл з непомітними переходами на нові рівні. Чоловіка господині немає вдома. Невдовзі з'ясується, що в нього коханка. Він їде у відрядження і не повертається. Кидає родину, молоду симпатичну дружину, чотирьох дітей.

Та історія не тільки про це. Клео зустрічається з юнаком і невдовзі розуміє, що вагітна. Коли сповіщає майбутнього батька просто під час перегляду фільму в кінотеатрі, той моментально зникає. Після відчайдушних пошуків, коли дівчина нарешті, побувавши фактично скрізь: і в найбідніших кварталах міста, і в районі новобудов, знаходить утікача на якомусь тренуванні, де хлопців вчать, зокрема, й моральним чеснотам, той грубо відмовляється від дівчини, від своєї майбутньої дитини, та ще й погрожує.

Клео зовні ніяк не виявляє своїх почуттів. Вона спокійна і мовчазна (імовірно, саме так стійко традиційно поведуться індіанські жінки в складних життєвих ситуаціях), повертається до своїх обов'язків. І приречено готується до своєї майбутньої долі – бути матір'ю-одиначкою. Та навіть цим очікуванням не судиться здійснитися. Мабуть, через крайнє внутрішнє переживання, пов'язане зі зрадою хлопця, придушенням демонстрації та вбивствами, дитина Клео народжується мертвою. І тут героїня не випускає назовні своїх емоцій. Здається, вона остаточно занурюється в життя родини-роботодавця. Сама по суті ще дитина, вона легко знаходить спільну мову з дітьми. Попри відсутність емоцій, діти прив'язані до неї, люблять її, розмовляють з нею щиро й відверто.

Господиня дому збирається відвести дітей до моря і пропонує Клео приєднатися до них. Після вагань та нетривалих дитячих умовлянь дівчина погоджується. У поїзді мати розповідає дітям, що батько покинув родину, і ці дні, поки вони перебувають на морі, хоче використати, аби вивезти речі та меблі, які належать йому. Вона зізнається, що довелося змінити роботу, «яка їй зовсім не подобалася», і піти працювати на повну ставку, аби забезпечувати родину, адже колишній чоловік уже не піклується про них. Одразу після сцени зізнання у кав'ярні вся родина разом із Клео сумує на лавочці серед загального гуляння й веселоців. У цій сцені режисер застосує, так би мовити, точність спостереження. Самою мізансценою тонко передає обставини події і місце кожного з них у родині. Мати з дітьми на лавочці. Діти горнуть до неї, їхні пози вільні, вони напівлежачи займають лавку, хоча могли б згуртуватися і дати місце Клео. А та якось ніяково стоїть збоку, спостерігаючи за родиною, готова допомогти будь-якої миті. Таким чином вже визначено місце Клео в цій сім'ї: вона завжди буде серед них, напевно, усе своє життя,

вважаючи це за щастя, але як стороння, до неї завжди буде зверхнє ставлення як до служниці. В усіх у руках морозиво. А поруч, як відлуння щасливого життя, гуляє весілля.

Слід зауважити, що таке ретельно вибудоване кадрування та мізансценування в усіх епізодах фільму допомагає глядачеві самому зчитувати інформацію і вибудовувати власне бачення цієї історії. Особливо промовисто вибудованими є центральні епізоди. Тут на рівні з акторами повноцінно грають мізансцени, декорації, простір, деталі.

Та повернімося до останніх подій. Сум і відчай від усвідомлення розпаду родини може дещо розвіяти хіба що курорт. І море трохи згладжує гострі кути. Негаразди відсуваються на другий план. Діти у воді, їх важко витягти звідти. І, щоб іще хоч ненадовго подовжити їхнє щасливе перебування на відпочинку, мати залишає їх із Клео, а сама вирушає збирати речі. Коли діти опиняються на небезпечній відстані від берега, Клео без вагань кидається у море, хоча вона не вміє плавати. Вона витягає на берег дітлахів, коли з'являється перелякана мати. І тільки тепер, ледь не загинувши, переживши стрес, вона втрачає самоконтроль і згадує свою померлу дитину, звинувачуючи себе і тільки себе. Вона говорить це їм, своїй «родині», а та, схоже, не чує. І її слова губляться у заспокоєннях: вони, звичайно, люблять її, вони потребують її. І сама Клео, схоже, не бачить свого становища... чи цілком усвідомлено приймає його як даність, або навіть як щастя. Машина їде трасою, родина повертається додому. Діти сплять, обіймаючи Клео. І вона, зачарована цим заспокоєнням, вивільнивши нарешті назовні свої емоції, щасливо усміхається.

Увесь фільм побудовано таким чином, що глядач перебуває в передчутті чогось надзвичайно страшного, навіть жахливого, що має статися з героями ось-ось, але щоразу з полегшенням усвідомлює, що найжахливіше не трапилося. І навіть смерть дитини Клео, найбільша її трагедія, із нашаруванням того стосу буденної послідовності і шпильності, сприймається зрештою не як жах, а як прояв життя, мінливого за своєю природою.

Уся оповідь – через її концентрацію на жіночих персонажах та й обрання простору дегалізації: побутового життя родини, подробицями положів у лікарні (настільки великій, з численними пацієнтами, що, попри зовнішню облаштованість, все одно справляє враження нескінченного холодного конвеєра) – якось невимушено перетворюється на жіночу історію, на історію про жіночу долю, материнство, стосунки між чоловіком і жінкою. Цей тематичний обшир виносить події «Роми» з масштабів маленького невідомого району в Північній Америці на інші, планетарні площини... І роздуми, які викликає стрічка, нагадують про себе ще довгий час після перегляду.

Після повернення з відпочинку родину зустрічають ті самі знайомі стіни, але це – фактично нове помешкання. Тут уже немає звичних меблів. І речі, що їх раніше було приховано за дверцятами усіх зниклих шаф, виходять на поверхню і громадаються в кутках кімнат. Це створює відчуття непорядкованості, хаосу. Це вже інший простір, простір іншого життя, простір якоїсь іншої історії.